

Рукопис опубліковано:

Захаркіна Л.С. Аналіз надходжень податку на прибуток підприємств: вплив ставки та бази оподаткування [Текст] / Захаркіна Л.С., Савельєва Г.С. // Інноваційний розвиток економіки: проблеми та перспективи. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 7–8 грудня 2012 р.): У 4-х частинах – Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2012. ч.1. – С. 11–14.

Захаркіна Л.С.

к.е.н.,
старший викладач кафедри фінансів і кредиту
Сумського державного університету
Савельєва Г.С.
студентка кафедри фінансів і кредиту
Сумського державного університету
м. Суми, Україна

АНАЛІЗ НАДХОДЖЕНЬ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ: ВПЛИВ СТАВКИ ТА БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ

Сьогодні в Україні проблеми формування доходної частини бюджету держави належать до найгостріших як в економічному, так і в соціальному контексті. При цьому основна роль у формуванні доходів бюджету України належить п'ятьом податкам: податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, податку з доходів фізичних осіб, акцизному податку та миту. Останнім часом частка податку на прибуток підприємств у податкових надходженнях та у валовому внутрішньому продукті (ВВП) поступово зменшується (табл. 1), що пояснюється по-перше, тим, що питома вага фінансового результату прибуткових підприємств до оподаткування (тобто база оподаткування) у ВВП зменшувалася з 21,88% у 1999 р. до 15,73% у 2009 р. (табл.1); по-друге, тим, що частина надходжень від даного податку знаходиться у «тіні», внаслідок високого податкового навантаження саме на прибуткові підприємства. Тому метою даного дослідження є аналіз впливу ефективної ставки та бази оподаткування на частку надходжень податку на прибуток підприємств у валовому внутрішньому продукті.

Таблиця 1 – Вплив податку на прибуток підприємств на економіку України у 1998-2011 рр. [2, 3].

Рік	Номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП)	Податок на прибуток підприємств (ППрП)	Фінансовий результат прибуткових підприємств до оподаткування (ФРП)	$\frac{ППрП}{ВВП}$	$\frac{ППрП}{ФРП}$	$\frac{ФРП}{ВВП}$
	млн. грн.			%		
1998	102593,0	5694,4	20760	5,55	27,43	20,24
1999	130442,0	6182,3	28540	4,74	21,66	21,88
2000	170070,0	7698,4	36120	4,53	21,31	21,24
2001	204190,0	8280,0	40930	4,06	20,23	20,05
2002	225810,0	9398,3	35700	4,16	26,33	15,81
2003	267344,0	13237,2	43080	4,95	30,73	16,11
2004	345113,0	16161,7	73690	4,68	21,93	21,35
2005	441452,0	23464,0	83230	5,32	28,19	18,85
2006	544153,0	26172,1	108270	4,81	24,17	19,90
2007	720731,0	34407,2	121960	4,77	28,21	16,92
2008	948056,0	47856,8	138130	5,05	34,65	14,57
2009	913345,0	33048,0	143710	3,62	23,00	15,73
2010	1082569,0	40359,1	212010	3,73	19,04	19,58
2011	1316600,0	55097,0	277180	4,18	19,88	21,05

У результаті дослідження побудовано економетричну модель надходжень податку на прибуток підприємств за 1998–2011 рр., яка досить повно відбиває цей процес. Як вихідна характеристика моделі вибрано питому вагу надходжень податку на прибуток підприємств у ВВП ($\frac{ППрП}{ВВП}$). Серед чинників впливу обрано

1) питому вагу податку у фінансовому результаті прибуткових підприємств до оподаткування ($\frac{ППрП}{ФРП}$ – ефективну ставку податку); 2) частку фінансового результату прибуткових підприємств до оподаткування у ВВП ($\frac{ФРП}{ВВП}$ – базу оподаткування). Вихідні дані приведені в таблиці.

У результаті дослідження залежності питомої ваги надходжень податку на прибуток підприємств у ВВП ($\frac{ППрП}{ВВП}t$) (t - часова характеристика (у дослідженні це рік), $t = 1, \dots, n$) від змін ефективної ставки податку та бази оподаткування рівняння регресії :

$$\frac{ППрП}{ВВП}t = -4,3808 + 0,1747 \frac{ППрП}{ФРП}t + 0,2464 \frac{ФРП}{ВВП}t, \quad R^2 = 0,9705, \quad (1)$$

(с.о.)   (0,5121)   (0,0092)   (0,0172)

Перевірку значущості коефіцієнтів регресії отриманого рівняння здійснюємо використовуючи критерій Стюдента. Рівень точності приймаємо 95%. Відповідно до таблиці "Двосторонні квантили розподілу Стюдента" [1, с. 359], виходячи з вихідних даних: $\alpha = 0,05$, $k = n-m-1 = 14-2-1 = 11$ обчислимо критичну t -статистику: $t_{кр}(0,05; 11) = 2,201$

Коефіцієнти регресії є значимим при виконанні умов [1, с. 289]:

$$\left| \frac{\hat{a}_0}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_0}} \right| > t_{кр}, \quad \left| \frac{\hat{a}_1}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_1}} \right| > t_{кр}, \quad \left| \frac{\hat{a}_2}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_2}} \right| > t_{кр} \quad (2)$$

де $\hat{a}_0, \hat{a}_1, \hat{a}_2$ – коефіцієнти регресії;

$\hat{\sigma}_{\hat{a}_0}, \hat{\sigma}_{\hat{a}_1}, \hat{\sigma}_{\hat{a}_2}$ – стандартні похибки коефіцієнтів регресії

$$\left| \frac{\hat{a}_0}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_0}} \right| = \left| \frac{-4,3808}{0,5121} \right| = 8,554 > t_{кр} = 2,201$$

$$\left| \frac{\hat{a}_1}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_1}} \right| = \left| \frac{0,1747}{0,0092} \right| = 19,008 > t_{кр} = 2,201$$

$$\left| \frac{\hat{a}_2}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_2}} \right| = \left| \frac{0,2464}{0,0171} \right| = 14,367 > t_{кр} = 2,201$$

Таким чином, коефіцієнти даного регресійного рівняння є значимими. Оскільки всі оцінки є значимими і значення коефіцієнта детермінації $R^2 = 97,05\%$, то можемо вважати, що отримана модель є адекватною.

Таким чином, наведене рівняння вказує на пряму залежність між $\frac{ППрП}{ВВП}$, $\frac{ППрП}{ФРП}$, $\frac{ФРП}{ВВП}$. Тобто на збільшення (зменшення) частки податку у ВВП впливає збільшення (зменшення) як ефективної ставки податку, так і бази оподаткування. База оподаткування має значно більший вплив порівняно зі ставкою податку, оскільки зростання на один відсотковий пункт питомої ваги $ФРП$ у $ВВП$ збільшувало частку надходжень податку на прибуток підприємств на 0,2464 відсоткового пункту, а зростання на один відсотковий пункт питомої ваги $ППрП$ у $ФРП$ збільшувало частку надходжень податку на прибуток підприємств на 0,1747 відсоткового пункту. Разом з тим база оподаткування податку на прибуток підприємств дуже тісно пов'язана з ставкою податку, але зв'язок між ними має непряму залежність (3), тобто збільшення ставки податку призводить до зменшення бази оподаткування та навпаки:

$$\frac{\Phi P \Pi}{B B \Pi} t = 28,3462 - 0,3851 \frac{\Pi \Pi \Pi \Pi}{\Phi P \Pi} t, \quad R^2 = 0,5164, \quad (3)$$

(с.о.)   (2,7075)   (0,1076)

Так, при збільшенні показника ставки цього податку на один відсотковий пункт база оподаткування зменшується на 0,3851 відсоткового пункту.

Аналогічно до попередньої моделі здійснюємо перевірку значущості коефіцієнтів регресії. Відповідно до таблиці "Двосторонні квантилі розподілу Стьюдента" [1, с. 359], виходячи з вихідних даних: $\alpha = 0,05$, $k = n-m-1 = 14-1-1 = 12$ обчислимо критичну t -статистику: $t_{кр}(0,05; 12)=2,179$

Коефіцієнти регресії є значимим при виконанні умов (2)

$$\left| \frac{\hat{a}_0}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_0}} \right| = \left| \frac{28,3462}{02,7075} \right| = 10,469 > t_{кр} = 2,179$$

$$\left| \frac{\hat{a}_1}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_1}} \right| = \left| \frac{-0,3851}{0,1076} \right| = 3,579 > t_{кр} = 2,179$$

Таким чином, коефіцієнти даного регресійного рівняння є значимими. Оскільки всі оцінки є значимими і значення коефіцієнта детермінації $R^2=51,64\%$, то можемо вважати, що отримана модель є адекватною, поте доцільно провести більш повний аналіз, так, як все-таки 48,36% дисперсії не обумовлені отриманою моделлю (3).

З метою поглибленого аналізу було досліджено взаємозв'язок між обраними показниками для періодів у десять років з лагом в один рік (табл. 2).

Таблиця 2 – Результати регресійного аналізу, виконаного з допомогою пакету Microsoft Excel

Роки	$\hat{a}_0$	$\hat{a}_1$	$\hat{\sigma}_{\hat{a}_0}$	$\hat{\sigma}_{\hat{a}_1}$	$t_{кр}$ при $\alpha = 0,05$, $k = n-m-1 = 10-1-1=9$	$\left \frac{\hat{a}_0}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_0}} \right $	$\left \frac{\hat{a}_1}{\hat{\sigma}_{\hat{a}_1}} \right $	R^2
1998–2007	31,0202	-0,4711	3,5199	0,1394	2,262	8,813	3,379	0,5881
1999–2008	31,3885	-0,4942	2,3701	0,0907		13,244	5,448	0,7877
2000–2009	28,4781	-0,4029	3,3936	0,1293		8,392	3,115	0,5481
2001–2010	26,5814	-0,3389	3,0497	0,117		8,716	2,897	0,5119
2002–2011	27,2716	-0,3624	3,0932	0,1188		8,817	3,051	0,5378

Відповідно до табл. 2, коефіцієнти п'яти регресійних рівнянь за 5 аналізованих періодів є значимими. Таким чином, на основі наведених в табл. 2 коефіцієнтів регресії можна зробити наступний висновок: ставка податку суттєво впливає на базу оподаткування. Зокрема, при збільшенні на один відсоток ефективної ставки база оподаткування зменшувалася у 1998–2007; 1999–2008; 2000–2009; 2001–2010; 2002–2011рр. на 0,4711; 0,4942; 0,4029; 0,3389; 0,3624 відсоткового пункту відповідно. Таку тенденцію легко пояснити високим податковим навантаженням, що свідчить про суттєве перевищення оптимального рівня оподаткування. Проте, як бачимо зменшення бази оподаткування має тенденцію до поступового зниження, що пояснюється зниженням ставки податку з 30% до 25% у 2004 р. та до 23% у 2011 р. Закладені Податковим Кодексом тенденції до зменшення ставки даного податку до 16% з 2014р. дають підстави стверджувати, що це буде, в певній мірі, стимулювати підприємства до інвестиційно-інноваційного розвитку, проте окрім зниження ставки податку потрібно поліпшувати загальний інвестиційний клімат України та проводити реформи, які б сприяли підвищенню економічного зростання країни загалом.

Література:

1. Назаренко О. М. Основи економетрики: підручник / О. М Назаренко . – Київ: "Центр навчальної літератури", 2004. – 404 с.
2. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Інформація про стан та виконання Зведеного та Державного бюджетів України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77440